

ZelfevaluatiETOOL voorwaarden voor zelfgestuurd leren basisonderwijs

 IselingeHogeschool

voltijd, deeltijd en academische pabo

 Opleiden in School

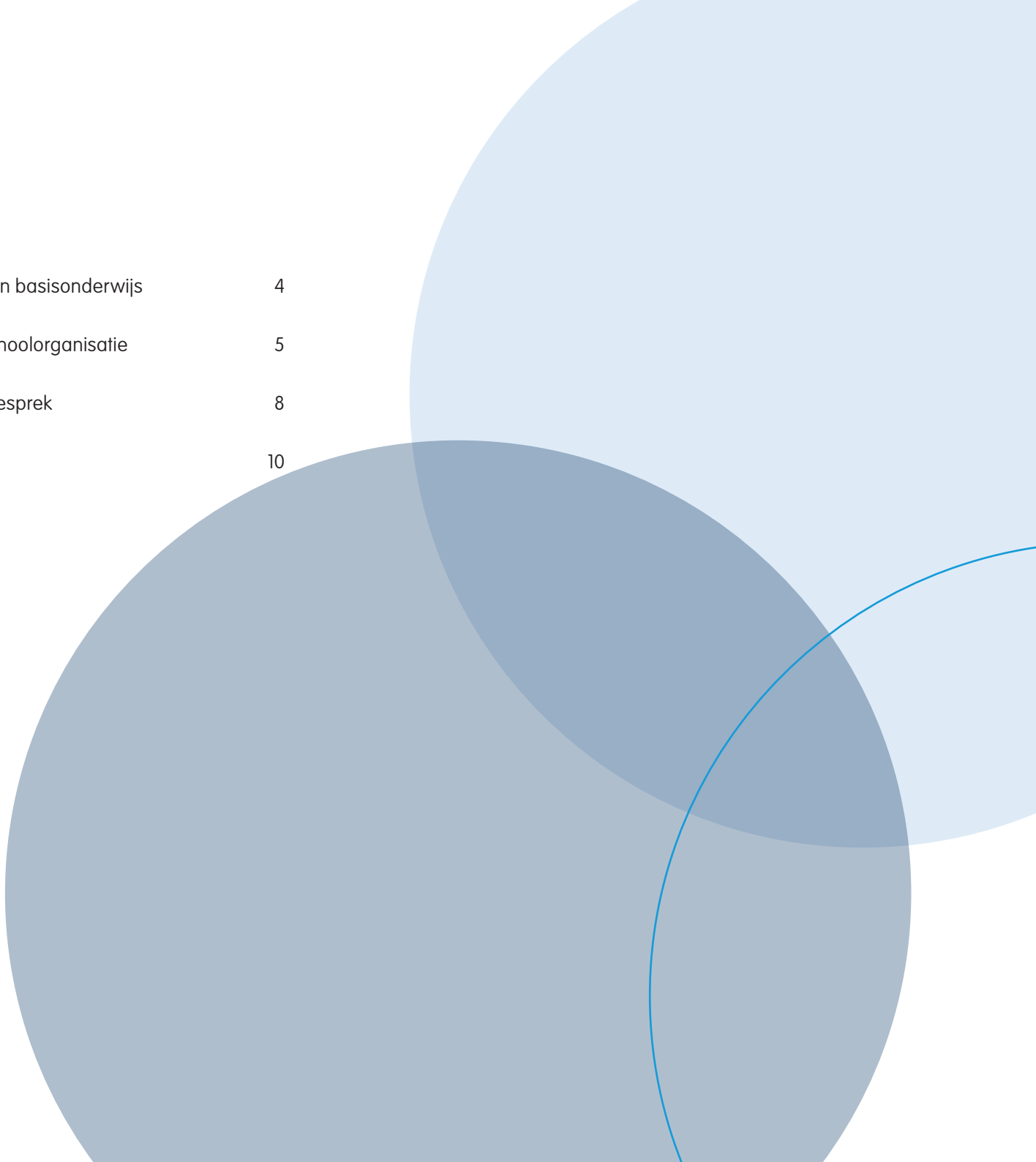
Partnerschap Oost-Gelderland

Auteurs: Nancy van Maanen (nancy.vanmaanen@iselinge.nl), Ester Alake, Lindsey Staijen en Lobke Vreman van Iselinge Hogeschool, Emmy Vrieling van de Open Universiteit/ Welteninstituut, Jetske de Zwart en Jorine Knipscheer van Obs. Hogenkamp, Milly Netto en Mirjam de Vries van Obs. Montferland, Rens Bleumink, Anouk Lammers en Esmee Wassink.

Inhoud

Zelfevaluatietool voorwaarden voor zelfgestuurd leren basisonderwijs	4
Deel 1: De doorgaande lijn binnen het team en de schoolorganisatie	5
Deel 2: De rol van de leraar bij een individueel kindgesprek	8
Deel 3: De rol van de leraar in de klas	10

Zelfevaluatietool voorwaarden voor zelfgestuurd leren basisonderwijs

Zelfgestuurd leren in het onderwijs gaat niet vanzelf. Vanuit de academische werkplaats 'Zelfgestuurd en betrokken leren', verbonden aan Iselinge hogeschool, is er in de periode tussen september 2016 en januari 2018 een zelfevaluatietool ontwikkeld die belangrijke voorwaarden voor zelfgestuurd leren bij basisschoolleerlingen in kaart brengt. Het doel van deze tool is om als team in gesprek te raken over de stand van zaken, visie en implementatie van zelfsturing bij leerlingen; het is dus geen beoordelingsinstrument. Deze zelfevaluatietool is op kleine schaal gevalideerd.

De tool bestaat uit drie delen:

- 1 De doorgaande lijn binnen het team en de schoolorganisatie
- 2 De rol van de leraar bij een individueel kindgesprek
- 3 De rol van de leraar in de klas

U kunt zich bij de invulling van de tool beperken tot het invullen van een van de delen, maar we adviseren u alle drie de niveaus (organisatie, leraar individueel kind en leraar in de klas) voor ogen te houden bij de implementatie van zelfsturing in uw onderwijs. Deel 1 is voorwaardelijk om met deel 2 en 3 aan de slag te gaan.

U kunt eventuele opmerkingen plaatsen in de tabel (rechter kolom) voor het geven van een toelichting.

Het vernieuwende van deze zelfevaluatietool is dat er structureel accenten worden gelegd op scaffolding en op de vier gebieden van Pintrich:

Scaffolding: van docentsturing naar zelfregulatie dit houdt achtereenvolgens in:

Observatie, ofwel kijken naar het voorbeeld van iemand anders;

Emulatie, dat wil zeggen het, onder begeleiding, nadoen van het voorbeeld dat iemand anders geeft;

Zelfcontrole, waarbij de lerende de vaardigheden zelfstandig laat zien binnen een gestructureerde omgeving;

Zelfregulatie, waarmee het adaptief gebruik van de vaardigheid in verschillende situaties wordt bedoeld.

De vier gebieden van Pintrich:

(meta)cognitie, motivatie, gedrag en context.

Deel 1: De doorgaande lijn binnen het team en de schoolorganisatie

Schaal	Sub-schaal	Items	Sterk	Nogal	Enigszins	Niet	Opmerkingen
		Leraar					
Leraar	Cultuur	Ik weet wat zelfgestuurd leren is.					
		Ik vind het belangrijk om zelfgestuurd leren in mijn lespraktijk te integreren.					
		Ik denk regelmatig na over hoe ik zelfgestuurd leren bij mijn leerlingen kan stimuleren.					
		Ik weet al wat ik kan doen om zelfgestuurd leren bij mijn leerlingen te bevorderen.					
		Ik wil gecoacht worden in mijn aanpak van meer zelfgestuurd lesgeven.					
		Ik krijg graag feedback van mijn collega's op mijn aanpak van zelfgestuurd lesgeven.					
		Ik geef graag feedback aan mijn collega's op hun aanpak van zelfgestuurd lesgeven.					
		Team					
Team	Cultuur	Het grootste deel van het team is erop gericht het onderwijs op het gebied van zelfgestuurd leren steeds verder te verbeteren. De leraren werken aan hun eigen ontwikkeling (d.m.v. studiedagen, informeel leren op de werkplek, netwerklernen en reflectie) en zijn bereid hierin te investeren).					

Deel 1: De doorgaande lijn binnen het team en de schoolorganisatie

Schaal	Sub-schaal	Items	Sterk	Nogal	Enigs-zins	Niet	Opmerkingen
		Team					
Team	Cultuur	De leraren doen onderzoek in de eigen klas om zelfgestuurd leren van (groepen) leerlingen beter te begrijpen. De leraren gaan systematisch na in hoeverre hun veronderstellingen kloppen. Ze verzamelen daartoe systematisch gegevens, bijvoorbeeld door observaties en door leerlingen hardop te laten denken. Ze proberen nieuwe aanpakken uit in hun klas en evalueren deze zorgvuldig. Ze zoeken naar onderbouwing (literatuur) voor hun aanpak.					
		De visie op zelfgestuurd leren wordt gedragen door alle leraren in de school en is onderwerp van gesprek. Er wordt samengewerkt aan het realiseren van de visie. Afspraken over de manier van werken worden nagekomen.					
		Leraren vragen elkaar hulp bij het verbeteren van hun onderwijs rondom zelfgestuurd leren. Leren van elkaar is voor het team vanzelfsprekend. Er heerst in het team een open sfeer, een sfeer van vertrouwen, waardoor leraren zich kwetsbaar durven opstellen..					
		Leraren voeren veelvuldig een professionele dialoog over hun aanpak en hun gedrag in relatie tot zelfgestuurd leren. Door deze gesprekken wordt de gezamenlijke visie op leren vertaald in concreet gedrag. Er is sprake van een open, transparante cultuur, waarin leraren zich verantwoordelijk voelen voor het onderwijs in de hele school.					
		Schoolorganisatie De schoolleider zorgt op het gebied van zelfsturing voor een cultuur en organisatie die ...					
School-leider	Cultuur	leraren stimuleert om van elkaar te leren;					
		leraren kritische vragen stelt over hun veronderstellingen en aannames;					

Deel 1: De doorgaande lijn binnen het team en de schoolorganisatie

Schaal	Sub-schaal	Items	Sterk	Nogal	Enigszins	Niet	Opmerkingen
School-leider	Cultuur	leraren kritische vragen stelt om uit te dagen, te reflecteren, kritisch na te denken, informatie te zoeken en in gesprek te gaan;					
		hoge (maar realistische) verwachtingen laat zien van leraren, leerlingen en leerlingresultaten;					
		zorgt voor een open sfeer en vertrouwen;					
		stimuleert dat alle teamleden de visie van de school uitdragen in woorden en in gedrag;					
	Organisatie	een reflectieve dialoog stimuleert. Bijvoorbeeld: constructief inhoudelijk overleg tussen leraren over (de kwaliteit van) het onderwijs.					
		het mogelijk maakt dat leraren elkaar feedback geven;					
		projectgroepen formeert, die op een onderzoekende manier werken aan onderwijsverbetering t.a.v. zelfgestuurd leren;					
		zoveel mogelijk teamleden betreft bij de dialoog over deze onderwijsverbetering;					
		zorgt voor ontwikkeltijd;					
		zorgt voor voldoende (ook digitale) middelen en ruimte om zelfgestuurd leren mogelijk te maken.					

Deel 2: De rol van de leraar bij een individueel kindgesprek

Schaal	Sub-schaal	Items	Sterk	Nogal	Enigs-zins	Niet	Opmerkingen
		De leraar					
Individu-Kind-gesprek	Relatie	Ik zorg voor oogcontact met de leerling.					
		Ik toon een uitnodigende houding. Open houding: zit niet met armen over elkaar / zit rechtop en niet onderuit gezakt / toon een vriendelijke uitstraling					
		Ik hanteer een goede opstelling. gepaste afstand / schuin tegenover elkaar					
	Eigenaar-schap	Ik bied stiltes als bedenktijd en vat samen in andere woorden.					
		Ik gebruik activerende werkvormen tijdens het gesprek. Activerende werkvormen om gevoelens zichtbaar en bespreekbaar te maken: grafiekje of smileys (hoe verloopt de dag?) / - cirkels met leerling-namen (hoe staat het kind in de groep?) / vertelplaten (onderbouw)					
		Ik bied keuzemogelijkheden in te behalen doelen.					
	Doelge-richtheid	Ik benoem tussen- en leerdoelen (of laat deze benoemen).					
		Ik benoem de relevantie van het leerdoel (of laat deze benoemen).					
	Structuur	Ik benoem de relatie tussen activiteit en doel (of laat deze benoemen).					
		Ik heb zicht op en benoem (of laat deze benoemen) de tijdsplanning.					
		Ik heb zicht op en benoem (of laat deze benoemen) de werkwijze.					
		Ik heb zicht op en benoem (of laat deze benoemen) de leerwinst.					

Deel 2: De rol van de leraar bij een individueel kindgesprek

Schaal	Sub-schaal	Items	Sterk	Nogal	Enigszins	Niet	Opmerkingen
		De leraar					
	Feedback	Ik geef feedback (hoe doe ik het tot nu toe), feed up (waar werk ik naar toe) en feed forward (hoe nu verder) op het niveau van de taak . Feedback op het niveau van de taak geeft aan of de taak juist of niet juist is uitgevoerd. Bijvoorbeeld: 'jullie werk voldoet grotendeels aan de aandachtspunten; gezien deze punten die gegeven zijn: welke mis je dan?'					
		Ik geef feedback (hoe doe ik het tot nu toe), feed up (waar werk ik naar toe) en feed forward (hoe nu verder) op het niveau van het proces . Feedback op het niveau van het proces geeft aan dat de benodigde strategieën wel, niet of niet goed zijn toegepast. Bijvoorbeeld: 'Bij deze opdracht ben je op zoek gegaan naar belangrijke bronnen; zijn er nog andere bronnen die je goed kunt gebruiken?'.					
		Ik geef feedback (hoe doe ik het tot nu toe), feed up (waar werk ik naar toe) en feed forward (hoe nu verder) op het niveau van de zelfsturing . Feedback op het niveau van zelfsturing laat de leerling zelf nadenken over wat hij gedaan heeft of gaat doen. Bijvoorbeeld: 'Wat wil je nu eigenlijk precies gaan onderzoeken bij deze opdracht en hoe wil je dit aanpakken?'					
	Borging	Ik faciliteer het gesprek.					
		Ik leg de (leer)resultaten vast.					
		Ik leg het leerproces vast.					
		Ik verbind het kindgesprek met het oudergesprek.					
		Ik laat het kind de behaalde leerresultaten vastleggen.					
		Ik laat het kind het leerproces vastleggen.					

Deel 3: De rol van de leraar in de klas

Deze zelfevaluatietool balanceert op voorwaarden en uitvoering. Er zijn ook andere tools die de uitvoering bevragen. Het vernieuwende van deze tool is dat er structureel accenten worden gelegd op scaffolds en op de vier gebieden van Pintrich.*

Schaal	Sub-schaal	Items	Sterk	Nogal	Enigszins	Niet	Opmerkingen
		De leraar					
Klas	Voor *	Ik breng kennis van relevante gebeurtenissen/informatie van een vorige keer in.					
		Ik bespreek hoge verwachtingen van leerlingen.					
		Ik benoem een verwachting t.a.v. een concreet aspect van zelfgestuurd leren voor de lesactiviteit.					
		Ik geef een duidelijke werkopdracht.					
		Ik maak afspraken over vervolgoopdrachten.					
		Ik besteed aandacht aan leerstrategieën voor (meta)cognitie.					
		Ik besteed aandacht aan leerstrategieën voor motivatie.					
		Ik besteed aandacht aan leerstrategieën voor gedrag.					
		Ik besteed aandacht aan leerstrategieën voor context.					

* **Voor** Deze fase betreft de voordenkfase. De voorkennis wordt geactiveerd (metacognitie), er wordt gekeken wat de leerdoelen zijn (metacognitie), wat de waarde van de taak is voor de leerling (motivatie), of de taak meer betekenisvol kan worden gemaakt bijvoorbeeld door leerlingen vragen te laten stellen als ze de opdracht uitvoeren: 'waarom moet ik dit doen/leren? Wat heb ik hieraan?' (motivatie), welke stappen nodig zijn om de leerdoelen te behalen uitmondend in een planning (gedrag), welke hulpmiddelen nodig zijn om de doelen te bereiken (context), of de leerling gaat samenwerken (context), waar de leerling gaat werken (context) en welke ondersteuning de leerling nodig heeft (context).

Deel 3: De rol van de leraar in de klas

Schaal	Sub-schaal	Items	Sterk	Nogal	Enigs-zins	Niet	Opmerkingen
		De leraar					
	Tijdens*	Ik negeer aandacht/hulp vragen waar nodig. Dit is een soort uitgestelde aandacht; leerlingen leren om eerst zelf oplossingen te bedenken.					
		Ik communiceer non-verbaal, zodat leerlingen uitgenodigd worden om zelf over oplossingen na te denken.					
		Ik "stoor" zelf niet.					
		Ik begeleid de leerlingen die moeite hebben met de leerstrategieën bij hun taakuitvoering. Bijvoorbeeld door verlengde instructie					
		Ik besteed aandacht aan leerstrategieën voor (meta)cognitie.					
		Ik besteed aandacht aan leerstrategieën voor motivatie.					
		Ik besteed aandacht aan leerstrategieën voor gedrag.					
		Ik besteed aandacht aan leerstrategieën voor context.					

Tijdens* In deze fase is het van belang dat de voortgang met betrekking tot het leren wordt bijgehouden en waar nodig wordt bijgesteld. Leerlingen kunnen worden aangemoedigd na te denken over de mate waarin ze inschatten dat ze hun (tussentijdse) leerdoelen al hebben bereikt (metacognitie), welke bijstellingen nodig zijn (metacognitie), welke activiteiten nog nodig zijn voor het behalen van de (resterende) leerdoelen en hoe de leerling hulp kan vragen (gedrag) en waar eventueel hulp bij nodig is (context). Het is van belang positieve feedback te geven (motivatie), te bekijken of de taak nog uitdagend is voor de leerling (motivatie), of de gekozen werkruimte geschikt is (context) en of de samenwerking goed verloopt (context).

Deel 3: De rol van de leraar in de klas

Schaal	Sub-schaal	Items	Sterk	Nogal	Enigs-zins	Niet	Opmerkingen
		De leraar					
	Na *	Ik haal gebeurtenissen/situaties van zelfgestuurd leren terug (in relatie tot afspraken en vaardigheden).					
		Ik geef leerlingen de gelegenheid om hun proces van zelfgestuurd leren te verwoorden.					
		Ik geef leerlingen de gelegenheid om hun product van zelfgestuurd leren te verwoorden met aandacht voor hoge verwachtingen.					
		Ik geef leerlingen de gelegenheid om hun product van zelfgestuurd leren te verwoorden met aandacht voor hoge verwachtingen.					
		Ik heb zicht op de ontwikkeling van de leerlingen m.b.t. zelfgestuurd leren.					
		Ik bespreek vooral het goede leerlinggedrag ter motivatie.					
		Ik rond af met waardering.					
		Ik rond af met een voornemen/afpraak/regel.					
		Ik besteed aandacht aan leerstrategieën voor (meta)cognitie.					
		Ik besteed aandacht aan leerstrategieën voor motivatie.					

* **Na** Tenslotte is de afrondingsfase gericht op de evaluatie van het leerproces, waarbij de leerling zich afvraagt in hoeverre de gestelde leerdoelen zijn behaald volgens de planning (metacognitie), of de gebruikte hulpmiddelen en geschikte ruimte, de samenwerking en ondersteuning hebben bijgedragen aan het bereiken van de leerdoelen (context), of de leerling enthousiast is over het geleerde (motivatie), of de leerling het resultaat kan koppelen aan de inspanning (attributie, motivatie) en of de planning haalbaar was en wat dit betekent voor een volgende keer (gedrag).

Deel 3: De rol van de leraar in de klas

Schaal	Sub-schaal	Items	Sterk	Nogal	Enigszins	Niet	Opmerkingen
		De leraar					
	Na	Ik besteed aandacht aan leerstrategieën voor gedrag.					
		Ik besteed aandacht aan leerstrategieën voor context.					
	Scaffolding	Ik demonstreer de leerstrategieën en benoem deze expliciet. Ik leg uit hoe een taak uitgevoerd moet worden. Daarbij benoem ik welke en hoe leerstrategieën gebruikt kunnen worden. Ook geef ik aan wat het gebruik van strategieën voor de leerlingen kan opleveren.					
		Ik bied leerlingen mogelijkheden om de leerstrategieën te oefenen met ondersteuning. Leerlingen voeren een of meerdere, bij het leerdoel passende, taken uit onder begeleiding. De begeleiding kan gegeven worden door mij, maar ook door een medeleerling, zolang een expert-novice verhouding in stand wordt gehouden.					
		Ik bied leerlingen mogelijkheden om de leerstrategieën zelfstandig te oefenen waarbij leerlingen op elk moment een beroep kunnen doen op begeleiding van zowel de leraar als medeleerlingen. Leerlingen oefenen de leerstrategieën zelfstandig, maar kunnen op elk moment een beroep doen op begeleiding van zowel de leerkracht als de medeleerlingen. De leerkracht is op de achtergrond aanwezig. Het belangrijkste verschil met de vorige fase is dat leerlingen nu ook zelf verantwoordelijk worden gemaakt voor het zoeken van ondersteuning en begeleiding.					
		Ik bied leerlingen mogelijkheden de benodigde leerstrategieën zelfstandig uit te voeren. De vaardigheden (gebruik maken van verschillende leerstrategieën) kunnen leerlingen inzetten in verschillende situaties, waarbij leerlingen van begin tot eind verantwoordelijk zijn voor het eigen leerproces,					

